

Timor Est, el primer estat del segle XXI

Timor Est és independent des del dia 20 de maig, després de 400 anys sota domini portuguès, 24 sota opressió indonèsia i quasi 3 anys de tutela de les Nacions Unides. Però les il·lusions són tantes com els problemes que ha d'encarar.

Dilluns, 20 de maig: neix el primer estat del segle XXI, Timor Lorosae, el nom oficial de Timor Est. La petita mitja illa ha fet esforços per quedar bé amb els més de vuitanta caps d'estat i autoritats diverses que s'han presentat a la festa, inclosa la presidenta indonèsia Megawati Sukarnoputri. Fins i tot hi ha anat Bill Clinton i el seu saxo. I també hi ha estat present el diplomàtic català Francesc Vendrell, que va tenir un paper important en la mediació del conflicte i que ara estava convidat a la inauguració del nou estat per l'ONU, i també per les autoritats timoreses: un doble reconeixement a la tasca feta. Però no totes les dificultats s'acaben amb aquesta festa i el llaminer ingrés a l'ONU previst per l'octubre. I és que l'antiga metròpoli, Indonèsia, encara té capacitat per provocar por i ràbia.

El passat 9 de maig a la ciutat fronterera de Tonobibi, al districte de Bonaro, a 100 quilòmetres a l'oest de Dili, es va fer un acte de ratificació de les fronteres entre Timor Oest, pertanyent a Indonèsia, i Timor Est, ja lliure. La trobada era protocolària entre les dues administracions abans enfrontades, i Mari Alkatiri, el primer ministre timorès, es preparava per una trobada amb els odiats militars indonesis amb la lletania al cap sobre la necessitat del bon veïnatge, quan l'aparició d'un compatriota seu en la delegació indonèsia el va encendre de ràbia. Es tractava de Camilo dos Santos, timorès de l'exèrcit indonesi acusat d'ordenar i cometre diverses violacions dels drets humans abans, durant i després del referèndum d'autodeterminació que Timor Est va celebrar el 1999. Dos Santos formava

part del batalló 745, un dels més sanguinaris, que després dels fets de 1999 va ser dissolt, però del qual cap dels membres va ser processat. Encara és més, Dos Santos va ser ascendit i en la cerimònia fronterera acompanyava el principal general indonesi de la zona, William da Costa. Evidentment, tant les autoritats timoreses com les Nacions Unides van captar la directa de seguida: "Ens n'hem anat, però la cosa no té perquè acabar aquí."

La tranquil·litat i supèrbia dels militars indonesis no sorprèn quan es veu qui i com els passa comptes pels fets de 1999 i també pels 24 anys d'ocupació sanguinària de Timor Est. Les Nacions Unides volien crear un Tribunal Internacional, però només van aconseguir que Indonèsia creés un tribunal *ad hoc*. Per a molts analistes, però, és tan sols una pantomima, ja que només ateny delictes comesos durant dos mesos de 1999, i en tres dels tretze districtes del país. A més, només hi ha divuit oficials i milicians inculpats, i tan sols se'ls acusa de negligència per no haver evitat la massacre, de la qual cosa es vol fer deduir que el que va passar va ser una guerra civil timoresa. En aquests judicis, fins s'ha sentit algun militar indonesi que ha acusat l'ONU de ser el veritable culpable del bany de sang. El mateix general Wiranto, cap de les forces armades el 1999, va dir: "El fracàs de la missió de l'ONU a Timor Est de mantenir-se neutral va encendre la ràbia dels timoresos de l'est que van sentir que se'ls tractava injustament". Wiranto avui està jubilat, però això no vol dir que estigui apartat del poder: cap tribunal gosarà tocar-li el pèl, i fins i tot el

seu nom gaudeix d'un gran prestigi entre els militars indonesis, que encara el consideren un presidenciable ideal. Wiranto està tan segur que fins ha fet un llibre amb la seva versió dels fets i un CD amb cançons on diu coses com "Timor, país del meu cor". De fet, els militars se senten més forts que fa uns anys, no en van ser ells els que van ajudar a pressionar l'anterior cap d'estat, Gus Dur, perquè dimités, i així van permetre que Megawati Sukarnoputri arribés a la presidència del país amb facilitat. I que consti que ella ha respost a l'ajuda, col·locant en el seu govern quatre ministres que provenen del món militar, i fins ha rebaixat la seva exigència als militars perquè siguin escrupulosos amb el compliment dels drets humans, tal com ha denunciat l'ONG indonèsia Tapol. Tot sigui per mantenir la unitat del país sense escatimar esforços.

Però els militars no només se senten forts per la seva ascendència sobre Sukarnoputri, també són conscients que ara els EUA els necessiten, especialment per combatre les xarxes d'Al-Qaida al sud-est asiàtic.

Vist el panorama amb el tribunal indonès, i la represa de les bones relacions entre Djakarta i Washington, als timorensos, els queden poques eines per fer justícia. Tan sols un tribunal a Timor Est, patrocinat per l'ONU, però que compta amb pocs mitjans i amb l'obstrucció d'Indonèsia a qualsevol petició d'extradició de militars i paramilitars. A més, també compten amb una Comissió per a la veritat i la reconciliació, que no podrà posar a ningú a la presó però que servirà per a la important tasca de deixar per escrit els crims i violacions dels drets humans. Una mica seguint el model d'altres països, com el cas sud-africà.

El Mandela de Timor. L'exemple del país africà no només serveix per començar a escriure la història, sinó també per homologar líders. El recentment escollit president del país, José Alexandre Xanana Gusmao, és considerat com el Mandela timorès. Poeta i afeccionat al futbol, Xanana va ser a la guerrilla del 1975 al 1992, moment en què el van capturar. I després de passar set anys a la presó, el van alliberar i va tornar al seu país

'Xanana' Gusmao, de cinquanta-sis anys, és el president de Timor Est des que el passat abril el van votar un 83% dels ciutadans. El seu objectiu principal és la reconstrucció del país.

per tastar la popularitat general. Prova d'això és que en les eleccions del passat mes d'abril va obtenir el 83% dels sufragis. De fet, el seu contricant als comicis, Francisco Xavier do Amaral, el president que governà el Timor Est independent durant els nou dies abans de l'ocupació indonèsia, ja va dir que ell es presentava per garantir el dret d'escollir dels ciutadans, i fins va votar al costat del seu amic Xanana Gusmao.

El nou president, de cinquanta-sis anys, vol prioritzar la reconciliació del país i deixar per als organismes internacionals la pressió perquè es faci justícia i es puguin dur algun dia els criminals davant de tribunals seriosos. Xanana ja ha dit que no es dedicarà a la revenja, sinó a reconstruir el país, una tasca en què "tot-hom hi ha de prendre part".

Xanana serà, doncs, el president de tots, durant cinc anys, però la Constitució tot just estrenada no li dóna gaires competències. A més del paper simbòlic, que ja li va bé, el més important que farà serà la designació del cap del poder judicial i dels fiscals de l'estat. La resta és competència del govern, tal com deixa clar una Carta Magna elaborada a imatge de la de Portugal, per una assemblea constituent dominada pel Fretilin, el partit que encarna la lluita per la independència i al qual pertany l'actual primer ministre,

Mari Alkatiri, escollit per al càrrec des de l'any passat. Alkatiri, un musulmà al capdavant d'un país majoritàriament catòlic, ja ha demostrat les seves idees desmarcant-se de la voluntat de Xanana Gusmao que es creés un govern d'unitat nacional, i ha preferit fer un govern fort, del Fretilin, que té el suport del 65% de l'assemblea. Alkatiri i Gusmao van fundar junts el Fretilin, però es van anar distanciant, i mentre Alkatiri va mantenir el partit i va promoure la lluita del seu poble des de l'exterior, Xanana es va posar al capdavant de l'avantguarda armada a l'interior del país.

Mostra dels actuals recels entre un i altre polítics és que Alkatiri i el Fretilin no van donar suport a cap dels dos candidats a les presidencials, però tot i això no han pogut evitar el suport massiu a Xanana Gusmao i, per tant, un reconeixement que el fa fort més enllà de si la Constitució li dóna més o menys competències.

El quadre de diferències a la cúpula dirigent s'amplia, a més de Gusmao i Alkatiri, al ministre d'Exteriors, José Ramos Horta, i el bisbe Ximenes Belo. Quatre personalitats fortes, però que ja han dit que aparcaran les diferències per reconstruir el país. Per a tot el que els ve a sobre necessitaran tota l'energia de què disposin. I mai millor dit.

MARC VILA

Mari Alkatiri és el primer ministre de Timor Est, musulmà en un país àmpliament catòlic. El seu partit controla un 65% de l'assemblea constituent.

Esperant el gas i l'or negre. Des del dia 20, l'ONU ha començat a fer maletes. Al juny haurà reduït els seus 9.000 cascos blaus a 5.000, i a final d'any no seran més de 2.500. A la vegada, la nova administració haurà de cobrir tots els llocs funcionals, començant per un exèrcit de 1.500 efectius i 3.000 policies. Però això no és tot. Després de vint-i-quatre anys d'ocupació indonèsia, amb barrabassada final, el país està en molt males condicions. Els militars indonesis i les

milícies timoreses que els eren afins van arrasar el país el 1999, i a part de matar més de 1.000 persones van destruir un 75% de les infraestructures del país. Les comunicacions internes són difícils, a tots nivells, un de cada tres habitants viu per sota la línia de pobresa, l'ONU ha certificat que és la nació més pobra de l'Àsia, al mateix nivell en què es pot trobar Rwanda al món. Hi ha un 50% d'analfabetisme i una esperança de vida de cinquanta-set anys. Hi ha pocs advocats,

Búfals catalans

Un dels projectes de solidaritat que més reconeixement han tingut a Timor Est és el que han dut endavant l'ONG timoresa ETRA, amb l'ajut econòmic que ha aconseguit l'Associació Catalana per la Pau (ACP). Amb els 60.000 euros (10 milions de pessetes) de la Generalitat de Catalunya i els 6.000 (1 milió de pessetes) de l'Ajuntament de Castelldefels, es van comprar 40 búfals, 2 petits tractors, 1 automòbil i es van pagar els sous corresponents. La zona on s'ha desenvolupat el projecte és Uatulari (a 8 hores de camí des de Dili i en tot terreny), una zona tradicionalment arrosiera i que es va oposar durament a l'exèrcit indonesi. Res, però, va valdre per aturar la repressió dels generals de Djakarta, que van fer-hi matar tots els búfals. I la desgràcia no fou només la pèrdua dels animals: els búfals tenen un gran simbolisme entre els timoresos i a més la seva activitat als camps és un ingredient bàsic per mantenir el teixit social de la població. Per això, quan els soldats van degollar tots aquells búfals, sabien que no només mataven bestiar, sinó tota una societat que quedava desestructurada. Julia Flanagan, australiana establerta a Barcelona i motor d'aquest projecte, se sent feliç del que ja s'ha aconseguit en un any: "S'han cultivat 200 hectàrees d'arròs i han pogut menjar 20.000 persones, a més, és un projecte absolutament autogestionat per la gent d'Uatulari." Flanagan explica que ara volen impulsar una segona fase del projecte que permeti no només subsistir sinó poder vendre part de l'arròs i promoure un projecte de turisme ecològic a la zona. *O. C.*

tan sols un metge que sigui autòcton, i no hi ha quasi cap mitjà audiovisual.

El nou govern vol promocionar l'agricultura, sobretot el cafè, i la pesca, que és del que viu la majoria del país, però no oblida les donacions internacionals que es mantenen especialment generoses. No és cap secret que la viabilitat d'aquesta nació pot donar molts punts al balanç de resultats de l'ONU. Així, el passat 16 de maig, es van reunir diversos països donants i van acordar un paquet d'ajudes de 440 milions de dòlars, que es destinaran a educació i sanitat en els propers tres anys. Els més generosos han estat el Japó, la UE, Portugal, Austràlia i els EUA. Amb aquesta ajuda Alkatiri i Xanana Gusmao volen defugir de totes totes el parany del deute extern. De fet, el marge de patiment és prou reduït, ja que el 2006 podran començar a gaudir dels beneficis de les reserves de gas i petroli més importants de la zona, ja que justament cauen en el seu domini. Amb aquesta qüestió ja s'havien fregat les mans australians i indonesis l'any 1989, recordem que Austràlia va ser el primer de reconèixer l'ocupació el 1975. Però els esdeveniments posteriors han anul·lat aquell tractat i han reequilibrat els termes. Austràlia encara va intentar una última jugada en pressionar amb el caramel de l'ajuda a canvi d'aconseguir un tracte del 60% per a ells i la resta per als timoresos, però, al final, Timor hi ha sortit guanyant, amb un 90-10 al seu favor. El país, doncs, si arriba al 2006, tindrà tots els números per sortir endavant. Ara només queden alguns serrells sobre les fronteres marítimes entre Austràlia i Timor, ja que, dependent de com quedin, part del petroli caurà majoritàriament a mans d'Austràlia i, per tant, el repartiment 90-10 suposaria al final tan sols un 18% dels *royalties* per als timoresos. En aquest sentit, Alkatiri ha criticat que Austràlia s'hagi retirat del Tribunal Internacional pel que fa a alguns aspectes dels límits marítimes. Tot i això, les amenaces d'inestabilitat i les mancances del país, Timor Est, enceta el segle amb unes bones perspectives, i això no s'escapa ni a Indonèsia ni tampoc a les zones d'aquest arxipèlag que també voldrien fer un referèndum d'autodeterminació.

Oriol Cortacans